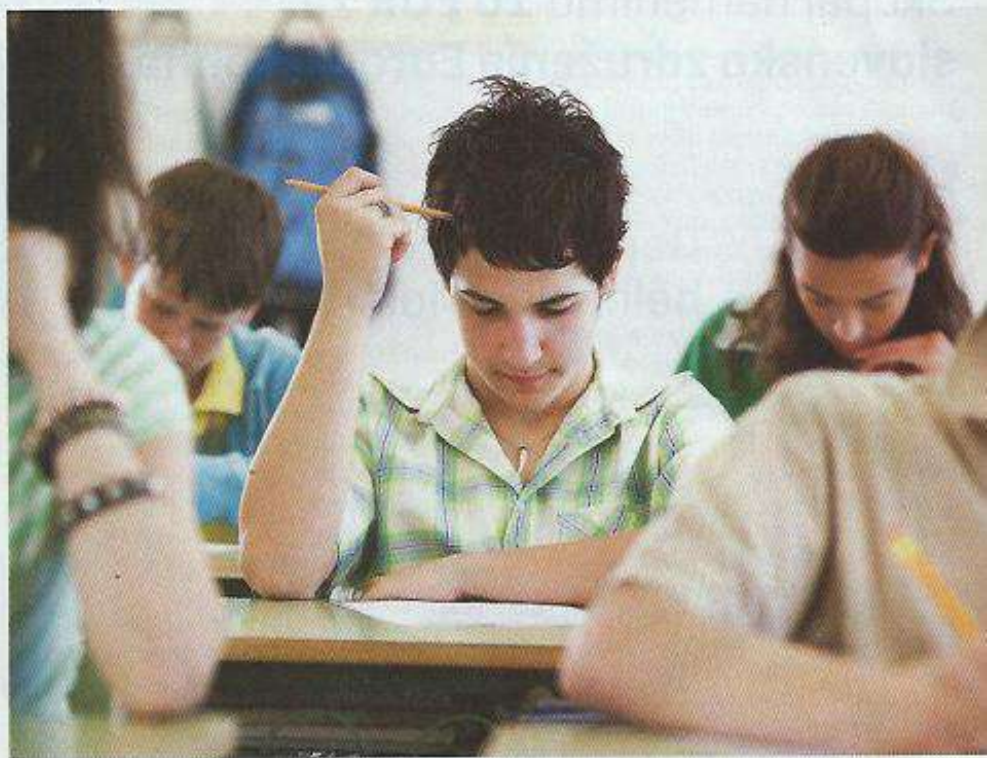

NAUČITE SVOJEGA OTROKA RAZMIŠLJATI

Piše: Nina Vučer

OB ZAČETKU ŠOLSKEGA LETA JE IZŠEL PONATIS KNJIGE NAUČITE SVOJEGA OTROKA RAZMIŠLJATI V NOVEM PREVODU NASTJE MULEJ, EDINE LICENCIRANE TRENERKE DE BONOVIH ORODIJ RAZMIŠLJANJA V JUGOVZHODNI EVROPI. AVTOR KNJIGE JE DR. EDWARD DE BONO, PSIHOLOG IN ZDRAVNIK, KI PA SE NAJRAJE PREDSTAVLJA KOT MISLEC. JE PIONIR POUČEVANJA RAZMIŠLJANJA KOT VEŠČINE TER SVETOVNA AVTORITETA USTVARJALNEGA IN OSREDOTOČENEGA RAZMIŠLJANJA.

Knjiga – in tudi ta članek – nista primerna za tiste, ki verjamejo, da inteligentnost zadostuje. De Bono namreč meni, da je inteligentnost samo potencial, razmišljanje pa veščina, ki nam omogoča ta potencial izrabiti. Ker je veščina, pa se je razmišljanja treba naučiti in ga redno vaditi.

Knjiga tudi ni za tiste, ki menijo, da se otroci razmišljanja naučijo v šoli. Šola otroke še danes uči predvsem podatke oziroma informacije, ki si jih morajo zapomniti, ker pa temelji na iskanju napak, spodbuja k analitičnemu in kritičnemu razmišljanju. Mojstri kritičnega razmišljanja znajo argumentirano razložiti, zakaj nekaj ne bo delovalo, ne znajo pa ustvariti ničesar novega. Pri tem tudi pozabljamo, da so argumenti dokazi, ki temeljijo na lastnih preteklih izkušnjah in vrednotah. Argumenti niso objektivni.

Prav tako knjiga ni namenjena tistim, ki ne verjamejo, da se veščin razmišljanja lahko neposredno naučimo. Tudi izkušnje avtorice tega članka, ki poučuje tako učitelje za vodje krožkov za razmišljanje kot tudi učence, dokazujejo, da se z neposrednim poučevanjem ustvarjalno in os-

redotočeno razmišljanje dejansko izboljšata, hkrati pa se izboljšajo celo rezultati učencev pri čisto logičnih nalogah. Če ste prešli skozi te tri filtre in vas učenje razmišljanja vseeno zanima, vam predlagam, da skupaj prepotujemo pot prek nekaterih orodij in tehnik, ki jih de Bono predstavlja staršem, da se jih skupaj z otroki in mladostniki – če le imajo tovrstno motivacijo – naučijo uporabljati in tako usmerjati pozornost svojega razmišljanja.

ŠEST KLOBUKOV RAZMIŠLJANJA – ORODJE ZA CELOVITO RAZMIŠLJANJE Z VSEH ZORNIH KOTOV

»To je verjetno najbolj slavno de Bonovo orodje za celovito in bolj osredotočeno razmišljanje, lažje sprejemanje odločitev in boljše načrtovanje. 'Klobuki razmišljanja' so angleška fraza, s katero ponazorimo, da smo namerno 'vključili' in 'izključili' razmišljanje,« pravi Mulejeva in dodaja, da je De Bono tej frazi samo dodal barve. Vsaka od barv simbolizira smer, v katero naj razmišljamo.

Rdeči in beli klobuk sta namenjena razmišljanju o čustvih in dejstvih. Bel kot

nepopisan list papirja – sogovornika prosimo, da nam podaja samo dejstva, števila, podatke, ki jih imamo ali jih moramo še dobiti. Rdeč kot ogenj – od sogovornika želimo njegova čustva, občutke, slutnje, ki jih ima glede zadeve razmišljanja v tistem trenutku. Rumeni in črni klobuk sta namenjena razmišljanju o prednostih in slabostih. Rumen kot sonce – iščemo prednosti in koristi, prihranke in priložnosti ter podajamo razloge, zakaj je nekaj dobro narediti. Črn kot črna sodniška halja – razmišljamo, ali je zadeva v skladu z dejstvi, ali bo delovala, ali je varna, ali je izvedljiva. Zeleni in modri klobuk sta namenjena ustvarjalnemu razmišljanju ter opazovanju postopka razmišljanja. Zelen kot rastje – raziskujemo, podajamo predloge, iščemo rešitve in nove ideje. Moder kot nebo nad nami – nadzira postopek razmišljanja in povzema, kar je bilo dotlej narejeno. Odloča o naslednjih korakih in določa program razmišljanja.

S tako osredotočenim in sistematičnim razmišljanjem se ognemo dokazovanju in prepiranju, enostranskosti in prerekanju pogovori in sestanki, tudi družinski, pa

postanejo veliko bolj učinkoviti, saj upoštevamo in cenimo drugačnost, do cilja pa pridemo prej.

CoRT – ORODJA ZA USMERJANJE POZORNOSTI

CoRT je kratica za Cognitive Research Trust (Sklad za kognitivne raziskave), a pod tem imenom skriva triletni program za poučevanje razmišljanja, ki jih učijo v šolah v 44 državah po vsem svetu. Tudi v Sloveniji imamo že 84 učiteljev, ki jih poučujejo v obliki krožkov za razmišljanje. V knjigi avtor predstavlja sedem orodij za namerno usmerjanje pozornosti in širjenje zaznav.

UVD (Upoštevaj Vse Dejavnike) je orodje, ki nam pomaga pri dodajanju dejavnikov na seznam, da ne bi česa izpustili, preden kaj načrtujemo, snujemo, ocenjujemo ali se odločamo. AMI (Alternative, Možnosti, Izbire) je orodje, s katerim se spomnimo vnaprej razmišljati o čim širšem naboru različnih možnosti med običajnimi pristopi, potem pa iščemo še nove. Uporabno je vedno, kadar raziskujemo in želimo razumeti situacijo, delamo napovedi ali načrtujemo dejanja. SDL (Stališča Drugih Ljudi) je orodje, ki nam omogoča, da vnaprej razmislimo, koga neko razmišljanje ali dejanje zadeva in kakšna so stališča in vrednote vpletenih. P&N (Posledice in Nadaljevanja) je raziskava, usmerjena v

NASTJA MULE: »NA PRVI ŠOLSKI DAN ŠOLARJEM IN NJIHOVIM STARŠEM ŽELIM ČIM VEČ MOŽNOSTI ZA ŽIVLJENJSKO RAZMIŠLJANJE. KAJTI SAMO REŠENE TEŽAVE IN ZASNOVANE NOVOSTI OTROKOM POMAGAJO K ZDRAVI SAMOPODOBI IN USPEŠNEMU ODRASLEMU ŽIVLJENJU.«

prihodnost, in hkrati tudi ocena. Orodje nam omogoča, da gledamo naprej, da bi spoznali posledice nekaterih dejanj, načrtov, odločitev, pravil, izumov v časovno določeni prihodnosti. PNZ (Pozitivno, Negativno, Zanimivo) je orodje za presojanje in obravnavo idej, predlogov in pobud po tem, ko smo o njih razmislili, in ne kar na prvo žogo. NCD (Nameni, Cilji, Dosežki) je orodje, ki se ukvarja s celostnim namenom ali ciljem razmišljanja, ki ga potem zasledujemo ves čas razmišljanja. PPP (Prve Pomembne Prioritete) pa je orodje, s katerim se osredotočamo na tiste zadeve, cilje in vrednote, ki se nam zdijo pomembnejši od drugih.

Predstavlajte si, da bi od malega znali razmišljati tako, da bi si najprej zastavili jasen cilj razmišljanja, nato upoštevali vse dejavnike in stališča vpletenih, med njimi izbrali tiste, ki se vam zdijo najbolj pomembne, presečne v primeru, da vas več razmišlja o isti zadevi, nato poiskali množico različnih alternativ ter se potem odločili med njimi glede na posledice v prihodnosti ali glede na prednosti, slabosti in zanimivosti, ki jih prinašajo. Koliko manj bi se zapletali pri svojih pogovorih, odnosih in razmišljanju!

RESNICA NI DOVOLJ

Kadar razmišljamo ali komuniciramo, je resnica pomembna, če ne želimo delati

napak. A če laž hitro definiramo, resnice ne. V praktičnem smislu po de Bonu obstajata dve vrsti resnice: »resnica v igri« in »dejanska resnica«.

Resnica v igri, ki ima pravila in definicije (lahko je to matematika ali šah, tudi religija), je enostavna – kar se ne sklada s pravili in definicijami, je neresnično. Filozofi in drugi so si v preteklih stoletjih zelo prizadevali vzpostaviti jezik kot resnico v igri. Vendar nastanejo težave povsod, kjer jezik označuje resnično življenje, ne abstraktne, ustvarjene igre.

Pri dejanski resnici je težje, saj se, kot pravi Mulejeva, pri idejah in informacijah zanašamo na svoje zaznave in nepopolno znanje. »Kolikokrat v človeški zgodovini je že kaj veljalo za resnično, potem pa so znanstveniki ugotovili, da so se motili. Absolutne resnice ni, je samo preverljiva resnica, pri kateri pridemo po vsakem preverjanju do istega rezultata (če le instrumentarij preverjanja ni napačen), so osebne izkušnje (pa tudi spomin nas lahko vara), so izkušnje iz druge roke (pa še najbolj zanesljivi in iskreni ljudje se lahko motijo), so splošno sprejeta dejstva (nekatera med njimi so se tudi že kdaj v zgodovini izkazala kot napačna) ter resnica avtoritete (staršev, učiteljev, znanstvenikov, voditeljev – a tudi ti nimajo nujno prav).« Resnica navadno velja samo pod določenimi pogoji ali zornim kotom.

Zaradi vsega naštetega de Bono predlaga, da bi v svoje razmišljanje dopustili več možnosti za hipoteze, špekulacije in provokacije. Te nam omogočajo, da se v mislih igramo in preizkušamo nove stvari, tako kot je Einstein generiral svoje mogočne ideje. Hipoteze, špekulacije in provokacije so za napredek, spremembo, znanost in ustvarjalno razmišljanje kakršnekoli vrste zelo pomembne veščine razmišljanja, ki pa jih na žalost večina tradicionalnih pristopov k razmišljanju ignorira.

LATERALNO RAZMIŠLJANJE

De Bono loči konstruktivno in kreativno razmišljanje. Konstruktivno (pravilni slovenski izraz bi bil ustvarjalno) je tisto, kjer naredimo ali povzročimo nekaj, kar še ni obstajalo, ni pa nujno, da so ob tem nove tudi ideje. Kreativno razmišljanje (domiselno ali lateralno) pa je tisto, kjer spreminjamo zamisli in zaznave, da presežemo uveljavljene rutinske vzorce v naših možganih.

V knjigi navaja nekaj orodij lateralnega razmišljanja in uvede besedico PO, s katero bi ljudje lahko nakazali, da smo namerno izrekli nekaj popolnoma neuresni-

čljivega, torej provokativnega, to pa samo z namenom, da bi se lahko premaknili na nekaj novega, a že praktičnega. Našteva pet načinov pridobivanja provokacij: spontana provokacija (PO radijski žarek bi lahko uporabili za sestrelitev letala -> od tod ideja radijskih žarov za odkrivanje letal), obrat (PO trgovina plača kupcu – od tod ideja kartic zvestobe), pobeg (PO psi čuvaji ne lajajo – od tod ideja o šolanih psih, ki ob nevarnosti pritisnejo gumb za pomoč), pobožna želja (PO tovarne, ki onesnažujejo, stojijo ob reki, v katero spuščajo svojo onesnaženo vodo, kar je danes uzakonjeno v 17 državah) in nezaslišanost (PO vsakdo vsak dan glasuje za vladne odločitve).

»Ne bojte se čudaškosti,« izziva Mulejeva in dodaja: »Provokacija mora biti provokativna. Čim imate provokacijo, uporabite 'premikanje'. Gre za načrtno, aktivno operacijo razmišljanja, da se od provokacije premaknete k novi ideji.« Obstaja več načinov, kako sprožimo premikanje. V prvem koraku torej ustvarimo provokacijo, v drugem koraku pa to provokacijo uporabimo, da s premikanjem pridemo do nečesa koristnega.

KOD / TOD PO POT / HOD

To ni orodje, pač pa zelo preprosta pet-stopenjska struktura za splošne namene razmišljanja. Takšno strukturo oziroma okvir lahko uporabimo pri večini situacij razmišljanja.

KOD gremo? Zlog KOD označuje cilj našega razmišljanja. Na prvi stopnji moramo

zelo jasno opredeliti, kaj želimo narediti. Ni dovolj, da imamo samo nejasno in splošno idejo o namenu razmišljanja. Ta mora biti natančno opredeljen. Pri tej stopnji v postopku ne smemo hiteti. Prizadevati si moramo, da imamo na koncu te stopnje jasno trditev.

Kaj TOD vidimo? Stopnja TOD je stopnja razgledovanja. Kaj je na voljo? Kakšni so posamezni delčki sestavljanke? To zahteva raziskovalno in vzporedno razmišljanje. Pregledujemo, da bi lahko ugotovili, kaj lahko vidimo. Ne skušamo pa doseči kakšnih zaključkov.

Tretja stopnja v strukturi razmišljanja se imenuje PO. Gre za zlog PO, ki smo ga zgoraj že predstavili, da bi pri lateralnem razmišljanju lahko nakazali, da gre za provokacijo. Uporaba v tem primeru je podobna, vendar širša. Na tem mestu pod PO uvrščamo vse možne ideje in tudi provokacije.

POT je stopnja, pri kateri izbiramo med možnimi potmi, ki jih lahko uberemo, med možnimi alternativami. Primerjamo jih in preizkušamo ter na koncu izberemo eno samo alternativno dejanje ali razlago. Na koncu stopnje HOD je vedno akcija. Stopnja HOD mora vedno dati točno določen rezultat. Predstavljajte si, da se sprehajate. Naredite naslednji korak. Obstajati mora smer, v katero boste naredili naslednji korak. Na koncu stopnje HOD je neko dejanje, ki ima svoj namen. Struktura je preprosta in v prihodnje svojemu otroku ne recite več, naj začne razmišljati, ampak mu pomagajte, da bo vedel, kako! Pri razmišljanju si lahko pomaga tako s strukturo kot z orodji razmišljanja. Če ima človek pripomočke, veliko lažje pride na cilj, brez njih je razmišljanje beganje, odvisno od sreče.

»V knjigi, ki jo toplo priporočamo vsem – ne samo otrokom, ki bi se želeli naučiti razmišljati hitreje in bolj učinkovito, bolj sistematično in strukturirano, bolj kreativno in konstruktivno, bolj sodelovalno in nekonfliktno – avtor predstavlja tudi razlike med bistrostjo in modrostjo (prvo je dano, drugega si želimo), med reaktivnim in proaktivnim razmišljanjem (prvega učijo v šoli, drugega potrebujemo v življenju), med kritičnim in operativnim razmišljanjem (prvega mnogi poudarjajo, a z njim odkrijemo samo vzroke, ne pa tudi udejanjamo rešitve), med analizo in snovanjem (analizo si lahko privoščimo šele, ko smo zasnovali rešitve in nič prej), med razmišljanjem naprej in razmišljanjem vzporedno (pri prvem smo zadovoljni s prvo zamisljo, ki nam je padla na pamet, pri drugem iščemo množico različnih možnosti), med nasprotnim ter ustvarjalnim razmišljanjem,« pravi Mulejeva.